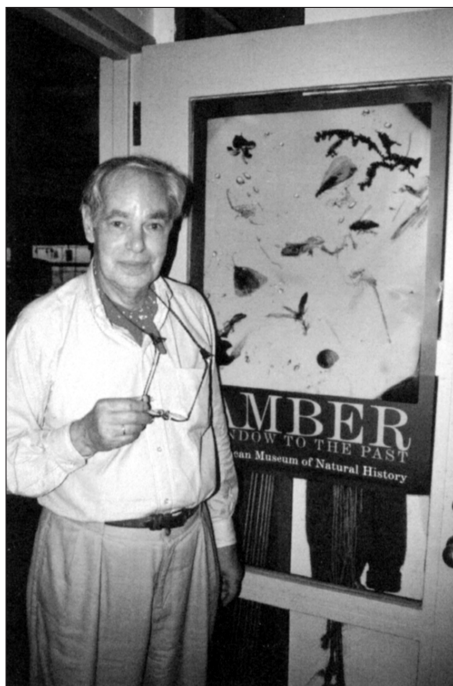

IN MEMORIAM

PROFESORS KURTS VERNERS BEKS (1927–2008)

2008. gada 21. martā Ņujorkā ASV miris profesors Kurts Verners Beks, kurš savu mūžu veltījis dzintara ķīmiskajai izpētei, būdams šajā jomā vadošais speciālists. Viņa zinātniskās intereses bijušas saistītas ne tikai ar organisko ķīmiju, ieviešot praksē infrasarkanā staru spektroskopiju dzintara un citu fosiliju veidu noteikšanai, bet lielā mērā arī ar arheoloģiju. Proti, Kurts V. Beks jau kopš 20. gadsimta 70. gadiem ir pievērsies arheoloģiskajai ķīmiķijai (*Archaeological chemistry*) un 1998. gadā Pasaules dzintara kongresā ziņojis par šajā jomā uzkrājušos zinātnisko literatūru.

Arheoloģiskā dzintara paraugu noteikšana profesoram Kurtam V. Bekam bijis globāla mēroga projekts, jo arheologam pētījumos par dzintara ceļiem nepieciešams pirmām kārtām izzināt savāktos arheoloģiskos paraugus izcelšanās vietu. Ņemot vērā Kurta V. Beka nopelnus arheoloģiskā dzintara paraugu noteikšanā, viņš jau 1964. gadā kļuvis par Starptautiskās

aizvēstures un senākās vēstures pētniecības asociācijas Dzintara komitejas (*Amber Committee of the International Union for Prehistoric and Proto-historic Sciences*) vadītāju.

Kurts V. Beks karjeru sācis 1957. gadā kā organiskās ķīmijas pasniedzējs Vassara koledžā Poukipsijā (*Poughkeepsie*) Ņujorkā, 1978. gadā tur nodibinot dzintara pētījumu laboratoriju (*The Amber Research Laboratory*). Viņš ir vadījis šajā koledžā arī ķīmijas departamentu (1963–1966, 1969–1971, 1991–1992) un lasījis lekcijas organiskajā ķīmijā līdz pat 1993. gadam. Dzintara pētījumu laboratorijā ik gadus tika noteikta 500 dzintara paraugu izcelsme.

Kurts V. Beks 1964. gadā sāka nodarboties ar Baltijas dzintara (sukcinīts) infrasarkanā staru spektroskopiju, nosakot arī visai plaša spektra izcelsmes dzintaru tā dabiskās atrašanās vietās ģeoloģiskajos slāņos un arheoloģiskajos pieminekļos. Turklāt tika ieviestas arī citas dzintara noteikšanas metodes – nukleārā magnētiskā rezonanse un hronotopogrāfija – masas spektrometrija. Tas viņam netraucēja uzņemties papildus slodzi IUPPS Dzintara komitejas organizēšanā, konsolidējot labākos Eiropas arheologus dzintara atradumu zinātniskā apstrādē un šo materiālu ieviešanā starptautiskā aprītē. Tas tika panākts, organizējot starptautiskus simpozijus un konferences, kurās, pēc viņa teiktā, “tiku iztīrāti un apspriesti starptautiskā līmenī dzintara pētījumu rezultāti un starpdisciplināro studiju vēsturiskie, arheoloģiskie un zinātniskie aspekti, turklāt uzmanību vēršot uz dabaszinātnēm, kuras izmanto fizikāli ķīmiskās metodes dzintara veidu noteikšanā” (no vēstules Dzintara komitejas locekļiem 1994. gada 30. decembrī).

Pirmais šāda tipa kolokvijs norisa jau 1982. gadā Sombathejā Ungārijā. Referātā, kurš balstījās uz milzīgu faktu bāzi – 5000 identificētajiem Baltijas un citu Eiropā sastopamo dzintara veidu paraugiem, profesors Kurts V. Beks atzīmēja, ka 97,5% no tiem veido tieši Baltijas dzintars. Kolokvijam sekoja virkne sadarbības projektu, kas apkopoja Ungārijas bronzas laikmeta un Halštates dzintara kreļļu bagātības.

Drīz pēc tam Kurts V. Beks aizsāka jaunu tēmu, pievēršoties Sicīlijas dzintaram (simetīts). Par to nolasīts referāts Dzintara komitejas organizētajā 2. starptautiskajā konferencē 1990. gadā Prāgā. Atveroties dzelzs priekškarām, konferences darbā tika iesaistīti speciālisti arī no citām bijušajām sociālistiskā režīma valstīm.

Pateicoties itāļu kolēģu aktivitātēm, radās iespēja šāda tipa konferenci organizēt arī Starptautiskās aizvēstures un senākās vēstures pētniecības asociācijas 13. kongresa laikā Forlī Itālijā 1996. gadā, kur dzintara pētnieku referāti tika iekļauti kongresa darba kārtībā. Šajā reizē profesors Kurts V. Beks referēja par Alpu dzintariem (plafelītiem un alingītiem).

Sicīlijas dzintara ķīmiskās struktūras pētījumus Kurts V. Beks padziļina un kopā ar līdzautoru Edīti Stoutu par šo pētījumu rezultātiem referē 2001. gadā Talsos, kur, piesaistot Baltijas studiju veicināšanas apvienību (*Association for the Advancement of Baltic Studies*), tika organizēta 4. starptautiskā konference “Dzintars arheoloģijā”.

Kurts V. Beks pētījis arī Rumānijā savākto arheoloģisko dzintaru, šos paraugus identificējot kā rumenītam piederīgus un nonākot pie slēdziena,

ka rumenīts ir reducēts sukcinīts. Par to tiek nolasīts referāts Dzintara komitejas organizētajā konferencē “Dzintars arheoloģijā” 2006. gadā Belgradā Serbijā.

Kurta V. Beka spalvai pieder arī trīs grāmatas, viena no tām – par Britu salu bronzas laikmeta dzintaru – sarakstīta sadarbībā ar britu arheologu Stīvenu Šennanu (*Amber in Prehistoric Britain. Oxbow Monographs 8, 1991*).

Pārskatot Kurta V. Beka darbu bibliogrāfiju, kas veido 150 vienības, ir redzams, ka viņa pētījumos aptvertas ne tikai visdažādākās arheoloģiskās kultūras, bet arī milzīgas teritorijas ne vien Eiropā, bet arī Tuvajos Austrumos, Āfrikā un Amerikā.

Neskatoties uz ilgstošu slimību, Kurts V. Beks ir strādājis līdz pēdējam kopā ar saviem dzintara pētījumu laboratorijas darbiniekiem un paveicis tikai retai personībai iespējamo. Viņu raksturoja lietišķa prasme organizēt, atrast un piesaistīt realizējamam projektam Eiropas arheoloģijas speciālistus, nepazaudēt tos ikdienas peripetijās, turklāt nestādot sevi augstāk par pārējiem un dziļi cienot cilvēkus par viņu padarīto.

2001. gada septembrī Talsu dzintara konferences laikā profesors Kurts V. Beks kopā ar pārējiem konferences dalībniekiem apmeklēja kā Lapmežciema neolīta apmetni, tā arī Ziemeļkurzemes piekrasti. Būdams Rojā, Ģipkas Baltajā kāpā un citviet piejūras vēju pārpūsto kāpu zonā, tāpat Kolkas piekrastē, viņš bija gandarīts, redzot neskartās dabas skaistumu, latviešu viesmīlību. Arheoloģisko izrakumu vietā Baltajā kāpā un jaunatklātajā Ģipkas A neolīta apmetnē viņš sastapās arī ar dzintara dabiskām izskalojuma vietām Litorīnas laika pārpūsto kāpu zonā.

Profesora paveiktais darbs ir licis pamatu un attīstījis jaunu zinātnes nozari – dzintara ķīmiju, kā arī bagātinājis mūsu planētas arheoloģisko pētniecību ar dzintara paraugu identificēšanas plašajām iespējām.

Ilze Loze